

Tommi Saarela

**SAKARI
KUOSMANEN**
IHANA ELÄMÄ



Helsingissä Kustannusosakeyhtiö Otava

Suomen Kulttuurirahasto ja Otavan Kirjasäätiö
ovat tukeneet tämän kirjan julkaisua.

Valokuvat Sakari Kuosmasen kotiarkistosta, ellei toisin mainita.

Copyright © 2023 Tommi Saarela ja Kustannusosakeyhtiö Otava

ISBN 978-951-1-46340-5

OTAVA
KIRJAPAINO
Keuruu 2023



SISÄLLYS

Tappajan näköinen mies	7
Tähtäimessä	13
1. Puijonsarventie	17
2. Humppaa ja heviä	31
3. Seitsemäs seinähullu	45
4. Mies Norsunluurannikolta	59
5. Jazzjunan kyydissä	77
6. Lontoosta Lallintalolle	93
7. Onko järkee vai ei	109
8. Saimaalta Eiraan	125
9. Illan päättää A	141
10. Haluan hukkoa musiikkiin	155
11. Maailman nopein Mosse	171
12. Ison maailman elokuvia	187
13. Tallinnasta Amerikkaan	199
14. Pullaa kuskaamassa	221
15. Suurin onni	239
16. Zoomista Oilersiin	253
17. Punaisella matolla	263
18. Telkkarista tuttu	273
19. Kultaa huuhtomassa	297
20. Teno, suurin ja kaunein	309
21. Kuosmanen liikemaailmassa	331
22. Makkaramestaria grillataan	347
23. Uuden vuosituhannen rainat	365
24. Liekki ei sammu	379
25. Paluu Akilandiaan	397
26. Frank Armoton	405
27. Historiallinen päivä	417
Liitteet	423
Henkilöhakemisto	431

TAPPAJAN NÄKÖINEN MIES

Se oli ensimmäinen arvioni laulusolistista, joka kinkkasi esiintymislavalle kainalosauvojen varassa. Rotevalla siilitukkaisella kaverilla oli toinen alaraaja kokokipsissä.

Tappajan näköinen mies.

Tuommoisen kanssa en ehkä rupeaisi väittelemään paikastani nakkikioskin jonossa torinkulmalla yömyöhään, muistelen ajatelleeni.

Sakari Kuosmanen muistaa kyseisen keikan, kuten minäkin. Paikankin muistamme molemmat hatarasti, mutta ajan kohta oli jo hämäämpi. Sen täsmensi meille päivän tarkkuudella jazzprofessori Jukkis Uotila, joka oli lupautunut kyseiselle keikalle Sakaria säestämään.

Kuosmasen ja häntä sähköpianolla säestäneen Uotilan sekin ajaksi osa bändistämme siirtyi katsomon puolelle, mutta komppiryhmää tarvittiin. Itse jäin lauteille, koska olin muusikon paras ystävä, rumpali. Kovin nuori olin, ja jazzin soittajana täysi noviisi. Jouduimme vetämään tämän pususta tulleen säestyskeikan melko lailla *a prima vista* ja osittain jopa korvakuulolta ilman nuotteja. Säestys meni kai kuitenkin ihan oookoo, päätellen vaikka siitä, ettei solistiltakaan tullut turpiin.

Elettiin 1980-luvun puoliväliä, Sakarin savuisen jazzelämän häntiä. Mitähän olisimme mahtaneet ajatella, jos meille olisi kerrottu, että illan solistimme – maan parhaaksi jazzlaulajaksi valittu – oli omassa rinnakkaistodellisuudessaan myös lahtelaisen performanssiryhmä Sleepy Sleepersin uusin jäsen.

Toinen kohtaaminen. Vuosikymmenen täysosumiin lukeutuva *Suurin onni* oli ilmestynyt, joten sen on täytynyt olla 1980- ja 1990-luvun taitteeseen osunut talvi. Tuolloisen bändimme tehtävänä oli lämmitellä ja jäähdytellä yleisöä pääesiintyjän setin molemmin puolin, jotta saataisiin ilta täyteen. Headliner oli Sakari Kuosmanen Band, jossa soittivat bassovirtuoosi Pekka Pohjola ja rumpuvirtuoosi Anssi Nykänen. Ohjelmatoimisto oli myynyt kustannustehokkaasti kahdelle nimiartistilleen – Kuosmaselle ja Pepe Ahlqvistille – peräkkäiset illat samaan klubiin. Roudausfirma, backline ja PA-laitteet jäivät siis hotelliin yön yli odottamaan seuraavaa ryhmää. Niin jäi myös Anssi, koska hän soitti seuraavankin illan pääesiintyjän rumpuja. Minunkin bändini jäi, koska meille oli nakitettu myös Ahlqvistin H.A.R.P:in lämpääminen. Ja hauskaa oli.

Vierähti vuosi, tuskin enempää. Taas Kuosmanen oli kiertueella bändinsä kanssa. Pohjolan ja Nykäsen tähdittämä virtuoosibändi oli jo vaihtunut toiseen, yhtä kovaan. Paikasta ei mitään hajua, jossain korvessa oltiin ja aamuyötä elettiin. Tarjosimme kuuluisalle Kuosmaselle keikka-automme takapenkillä kyydin osoitteeseen, joka oli hotelli jossain toisessa korvessa. Matkalla artisti otti pienet kauneusunet automme lämpimän tasisessa tärinässä. Kun herättelimme hänet majapaikan edessä ja lähdimme jatkaa matkaa, huomasimme että vankkarakenteinen taiteilija oli huilatessaan nojannut matkustamon ja äänentoistolaitteita sisältävän peräkontin välisen ikkunan paikoiltaan. Kookas lasi sijaitsi nyt vaakatasossa soittokamojemme päällä, selvästi pienempinä osina kuin aiemmin.

Tuosta kohtaamisesta vierähti kolme vuosikymmentä, ennen kuin tapasimme neljännen kerran alkukesällä 2022. Nyt kustannusosakeyhtiö Otavan sisäpihalla. Olin lopettanut soittohommat ansaintamielessä ja kiertänyt Teatterikorkeakoulun kautta musiikkilehtien toimittajaksi ja tietokirjailijaksi. Kuosmanen taas oli menestynyt soolourallaan, minkä lisäksi miehestä oli tul-

lut tv-kasvo, ravintoloitsija, yrittäjä ja elokuvatahti.

Näistä hyvistä syistä häntä oli kosiskeltu jo monesti elämäkerran sankariksi, ja nimekkäitä kirjoittajiakin oli ollut tyrkylä. Jollain ilveellä olin saanut Sakarin vakuuteltua, että kuitenkin minä olisin paras tukkimies tähän savottaan.

Sakari kertoi tehneensä jo pidempään mielessään listaa mahdollisista tarpeista tai syistä lähteä avaamaan elämäänsä julkisesti kirjan muodossa. Aiemmin aika ei ollut oikea, mutta nyt hän halusi tähän ryhtyä. Vaikka mies puski töitä yhä täydellä höyryllä, hän oli kuitenkin tullut viralliseen eläkeikään ja nuorinkin lapsista täytti kahdeksantoista. Uraa summaavaa julkista tunnustustakin oli ropissut hiljattain myönnetyn taiteilijaeläkkeen muodossa. Oltiin kaikin puolin sellaisessa elämän taitteessa, jossa oli perusteltua katsoa jo taaksepäinkin – ei koko ajan vain eteen.

Meillä synkkasi heti hyvin, ja jo ennen kuin päivä oli pulkassa, olimme paiskanneet kättä kirjahankkeesta sekä toistemme että Otavan kanssa.

Viides kohtaaminen koitti Kallaveden rannoilla jo reilua kuu-kautta myöhemmin. Kiertelimme Rauhalahden kesäteatterilta Sakun lapsuusmaisemiin ja Hanna Partasen leipomosta Kuopion torille. Mielisairaaloiden jalkapallokenttiä unohtamatta. Lopuksi Sakari parkkeerasi mustan maasturinsa siilinjärveläisen omakotitalon eteen eikä malttanut olla huomauttamatta, että olen toinen tai kolmas toimittaja, jonka hän on ikinä kotiinsa päästänyt. No, olin nyt kirjailijan roolissa, mutta yhtä kaikki se oli suuri kunnianosoitus mieheltä, jonka julkinen ura on vuosikymmenien mittainen. Samana iltana talon vehreällä terassilla tulimme sopineeksi Sakarin ja hänen yrittäjävaimonsa Ullan kanssa, että vetäydymme talvella etelään pidemmäksi aikaa ja puhumme siellä niin paljon kuin jaksamme.

Kuudes kohtaaminen Kanarialla oli huomattavasti pidempi kuin aiemmat viisi yhteensä. Sen tulokset ovat nyt luettavis-

sasi. Teneriffalla lähdin kartoittamaan Sakarin värikästä taivalta isättömästä savolaispojasta monitaiteilijaksi ja ravintoloitsijasta menestyväksi bisnesmieheksi. Halusin selvittää, mitä muuta Kuosmanen on kuin omannäköisensä kulkija suomalaisen musiikin ja viihteen maanteillä. Mitä muuta kuin itseoppinut laulaja, itseoppinut muusikko ja itseoppinut näyttelijä. Jotkut voivat äskeiselle tuhahdella, mutta Sakarin tärkeä työtoveri olisi pitänyt listaa meriittinä: ”*Ainoat* oppineet ovat itseoppineita. Muut ovat *opetettuja*”, kiteytti Juice Leskinen.

Kaukaisessa kohtaamisessa aikoinaan tappajan näköiseksi luonnehtimani mies osoittautui oppineeksi, sivistyneeksi, sydämelliseksi ja anteliaaksi tyypiksi. Ja oli hauskaa pöytäseuraa niin töissä kuin vapaalla.

Kävi selväksi, että hän on intohimoinen lätkänpelaaja ja futaja sekä kala- ja erämies. Mutta kaikkien näiden sisällä asuu herkkä kaunosielu ja taiteellinen runopoika.

Sakari paljastui myös mieheksi, joka tunnustaa avoimesti, että on moniakin asioita ja ihmisiä, joita hän ei jaksaa. Mutta perhettä, vaimoa, kotia ja hyviä ystäviään – niitä hän jaksaa.

Jos kirjoitetaan niin moniin suuntiin poukkoilevasta elämästä kuin Sakarilla, orjallisesti almanakkaa seuraileva kerronta tekisi lukukokemuksesta kovin pirstaleisen. Kankean kronologian sijaan päädyin siivuttamaan kirjan sisältöä ajan lisäksi aiheisiin. Uskon, että näin kaikki voittavat.

Sakarin kaltaisen taiteen, viihteen ja bisneksen monitoimikoneen elämäkerrassa haastateltavien rajaaminen teetti töitä. En taida tietää ketään, jonka ystäväpiiri olisi yhtä laaja. Useilla Sakarin läheisillä, kavereilla ja uran tärkeillä ihmisillä olisi ollut mausteensa lisättävänä tähän soppaan, mutta kaikkia emme voineet jututtaa. Monta Sakarille tärkeää nimeä jää kirjan tapahtumien vyöryssä kokonaan mainitsematta. Pahoittelut tästä – onneksi itse tiedätte, keitä olette.

Onnistuimme karsimaan kirjaan jututettavat henkilöt reiluun kahteenkymmeneen, joita ristikuulustelemalla saimme sel- laista lisävalaistusta, jota kirja kaipasi. Lämpimät kiitokset Peter Engberg, Kassu Halonen, Sakke Järvenpää, Aake Kalliala, Ta- pio Kallio, Lasse Karjalainen, Aki Kaurismäki, Milka Kuosma- nen, Riikka Kuosmanen, Jari Lifländer, Antti Murto, Esa Niemi, Esa Nieminen, Jan Noponen, Anssi Nykänen, Lyly Rajala, Pertti ”Rytte” Rytkönen, Raimo Smedberg, Mauri Sumén, Pekka Tegel- man, Jukkis Uotila ja Mato Valtonen.

Kiitos keskusteluista ja avusta myös Ulla Kuosmaselle. Hän on välttellyt julkisuutta koko miehensä uran ajan, eikä halunnut nyt- kään lipsua linjasta esiintymällä kirjan lainauksissa nimellään. Sakarin ja Ullan jälkikasvusta – johon kuuluvat Riikka, Iisa, Veik- ko ja Milka – jututin eniten esikoista ja kuopusta, koska Riikka ja- kaa syvimmin isänsä intohimon musiikkiin ja muuhun kulttuu- riin, Milka puolestaan urheiluun.

Eräät edellä mainituista kaivoivat pöydälle myös kuvamateri- aalia sekä avasivat arkistojaan. Siitä kiitokset heille, ja erikseen kuvista myös Vesa Aaltoselle ja Keijo Myöhäselle. Lisäksi suuret kiitokset Malla Hukkaselle, Juho Juntuselle, Marc Sabatille ja muil- le raskaan sarjan ammattikuvaajille, jotka luovuttivat otoksiaan kirjaan. Aineistohankinnassa avustivat myös Eevi Kareinen, Haije Tulokas ja Kirsi Hatara (Sputnik Oy), Eila Haikarainen (Yleisra- dio), Tarja Henriksson (Gramex ry), Marjo Huuskonen (Univer- sal Music Oy) sekä Pauliina Teirikari (ReelMedia). Suuret kiitokset kaikille, kuin myös Kansalliskirjaston ja Museoviraston henkilö- kunnille.

Kiitän lämpimästi Suomen Kulttuurirahastoa ja Otavan Kirja- säätiötä, jotka tunnistivat tämän kirjahankkeen tukemisen arvoi- seksi.

Suuret kiitokset kustannuspäällikkö Mari Mikkolalle, kustan- nustoimittaja Kosti Salmiselle sekä Otavan timanttiselle tiimille. Ilo tehdä kanssanne kulttuurityötä koviin kansiin.

Kiitokset kotiin Sunnalle, Hillalle ja Outille, sekä kirjailijakollega Sauli Miettiselle rohkaisusta ja antoisista keskusteluista. Kiitän ponnekkaasta taustatuesta myös Sinua, jonka nimi saattoi jäädä tässä mainitsematta syystä tai kolmannelta.

Lopuksi kiitos Sakarille itselleen suurimmasta mahdollisesta luottamuksenosoituksesta – että uskalsi antaa elämäntarinansa riepotehtäväkseni.

Päähenkilömme ajatuksenjuoksussa kaikki lajit ovat loppupelissä kilpaurheilulajeja. Kirjallisuuskin voitaneen siis lukea joukkoon. Sakarin ajatus jatkuu niin, että lajista riippumatta tärkeintä ei ole voitto. Vaan *ylivoimainen* voitto!

Nyt kaiken uurastuksen jälkeen on vähän sellainen olo.

Helsingissä 1. elokuuta 2023

Tommi Saarela

TÄHTÄIMESSÄ

Puna-armeijan sotilaat vartioivat liikkeitämme lavan molemmin puolin Kalašnikov-konepistoolit käsissään. Päätän marssia lavalle ilman vaatteita, sumopainijaksi naamioituneena. Ajattelen, että ehkä eivät raatsi tämän näköistä jatkää ampuu. Saattavat ruveta tähtäilemään, mutta jos eivät kuitenkaan painaisi liipaisimesta.

Soittokaverit avustavat vaipan rakentelussa. Pitkä tukkani kiskotaan tiukalle poninhännälle niin kuin japanilaisilla riisimörssäreillä. Vähän maskia silmiin ja poskiin, ja se alkaa olla siinä. Kuulen esiintymislavan alla olevaan tilavaan takahuoneeseen matalana jyminä, että meitä spiikataan lavalle. Yleisö käy kuumana.

Sumopainijan asuni, eli tallinnalaisesta hotellista nyysitty lakana nivusten peittona, on pellen univormu. Uskottelen itselleni, että se on suojapuku, joka pysäyttää luodit. Pelleksi heittämällä hovinarritkin saivat pitää päänsä hartioidensa välissä, vaikka laukoivat ikäviä totuuksia hallitsijoille.

Kun Leningrad Cowboysin esiintymisvuoro alkaa, muu bändi jää odottamaan verhojen taakse. Lähdän marssimaan jättimäiselle lavalle yksin, suoraan keskimmäisen mikin eteen. Yleisöä on edessäni enemmän kuin on koskaan tätä ennen ollut tai tulee koskaan olemaan. Väkeä on rinteessä silmänkantamattomiin. Alan laulaa melodია, joka on suomalaisille rakas. Ja tuttu se tuntuu olevan virolaisillekin.

Olen muuttanut *Finlandia-hymnin* sanoja sen verran, että tyhmempikin ymmärtää minun laulavan veljeskansan vapauden puolesta. Julistan sydämeni pohjasta. Kun puristan laulun viimeisen fraasin keuhkoistani, esitys on kestänyt kellosta katsoen vajaat pari minuuttia.

”Sun päiväs koittaa – Estonia!”

Oikeasti esitys kestää ikuisuuden.

En pysty itse siinä hetkessä hahmottamaan yleisön reaktiota, koska olen kaiken keskipisteessä – sananmukaisesti tähtäimessä. Saatan kuvitella kymmenien kiikaritähtäinten kääntyneen kohti paljasta yläkroppaani. Esiintymisvuoroaan odottaneet bändikaverit kertovat myöhemmin, että koppelakkiset miliisit ja harmaatakkiset KGB-agentit olivat alkaneet liikehtiä todella hermostuneesti, kun lauluni alkoi. Käskytyks myös puna-armeijan Kalašnikov-miesten korviin rupesi käymään kiivaana.

Tunnen putoavani jonkin minulle tuntemattoman elokuvan kohtaukseen, jossa tapahtuu paljon, mutta jonka ääniraita vaikuttaa mykistyneen: tuhannet käsiparit nousevat ilmaan, silmät riemuitsevat, suut hymyilevät ja rannattoman yleisömeren ylle ovat jostain kätkeistä liehahtaneet Eestin kielletyt sini-musta-valkoiset liput. Mutta korviini kantautuu vain vaimeaa, etäistä huminaa, vaikka näen, että äänen pauhun täytyy olla valtava. On kuin olisin uponnut veden alle.

Täytyy sukeltaa äkkiä takaisin pintaan ennen kuin happi loppuu.

Joku on sanonut, että kokonaisen kansakunnan taistelu kohti itsenäisyyttä alkoi sinä päivänä. Tarkalleen ottaen sinä hetkenä. Itse en tajunnut enkä oikeastaan edes piitannut siitä, että tämän teon hintana minut olisi voitu kiskaista suoraan lavalta Siperianjunaan. Kourassani olisi ollut vain menolippu.

Olen tehtaillut tähänastisen elämäni aikana tolkkuttomat määrät tempauksia, joista yhdet ovat olleet rohkeita, toiset hullunrohkeita – ja kolmannet pelkästään hulluja. Viimeksi mainituista osa

olisi saanut jäädä tekemättäkin. Sen sijaan tästä hullunrohkeasta teosta Tallinnan tarunhohtoisilla Rock Summer -festivaaleilla elokuussa 1988 voin olla ikäni ylpeä. Olen ylpeä siitä, että tein sen, minkä tein.

Muistan yleisöstä päälleni hyökyvän lämpöaallon, kun painan nyrkkini rintaani vasten ja huudan mikrofoniin yli sadalle tuhannelle virolaiselle katsojalle: ”Eesti vabaks!”

En kuitenkaan päätenyt siperialaisen teloituskomppanian eteen, joten elämäni, urani ja matkani jatkuu.

Olen Sakari Kuosmanen, ja nyt kerron sen, mitä tähänastisista, lievästi sanoen värikkäistä reissuistani muistan.

Ja jos sopii, kerron tarinani niin kuin sen *itse* muistan.

Puijon laelle ei lapsuuden-
kodistani ollut linnuntietä
kummoinenkaan matka.
Valitettavasti sinne ei päässyt
linnuntietä — varsinkaan
sukset jalassa.

Teuvo Kanerva/Museovirasto



1.

PUIJONSARVENTIE

Oletko kuopiolainen vai et? Sitä minulta usein kysytään. Sitä välillä itseltänikin kysyn.

Äitini Anja pyöräytti minut maailmaan Marian sairaalassa Kampissa, joten passiini on syntymäpaikaksi kirjattu Helsinki. Äitini oli tullut sinne opiskelemaan. Stadissa vietin myöhemmin vuosia, ja siellä olen tehnyt myös eniten töitä – muun muassa ne tärkeimmät ja tunnetuimmat työt. Toisaalta Kuopion seudulla olen asunut pitkään ja siellä olen aina viihtynyt. Siis tunnustan – olen kuopiolainen. Mutta olen *enemmän* kuin kuopiolainen, siilinjärveläinen tai savolainen. Olen muutakin.

Helsingistä minulla ei ole lapsuudenajalta vähäisintäkään muistijälkeä, koska olen käynyt siellä vain syntymässä, syyskuun kuudentena 1956. Taisi olla torstai. Olen tullut tajuihini vasta Pohjois-Savon maaperällä, jonka päällä aloin oppia ensin seisomaan ja sitten kävelemään.

Ensimmäinen kotimme Kuopiossa oli pienessä kerrostalossa, jonka seinäkyltissä lukee Puijonsarventie 59. Siellä asuin lapsuudencodeistani pisimpään, ja siksi juuri ne kulmat tuntuvat edelleen hyvin tärkeiltä. Kotimme oli kolmio eli sen ajan mittapuulla ruhtinaallisen iso. Varsinkin kun siellä ei asunut aluksi kuin kolme henkeä: äidin ja itseni lisäksi isäpuoli, joka

oli tullut kuvioihin niihin aikoihin, joilta ensimmäiset muistikuvani ovat.

Koska äitini synnytti äpärän, joiksi meikäläisiä kutsuttiin, sukunimeni periytyy häneltä. Äidin suku, Kuosmaset, tulevat Maaningalta. Sinne on vajaat viisikymmentä kilometriä Kuopion torilta.

Maaningalla elettiin vielä minunkin ensimmäisten muistikuvieni aikoihin melko luomutaloudessa: sieniä siivottiin, marjoja kerättiin ja jouluksi teurastettiin sika. Aika karuista oloista olen lähtenyt. Maaningan-mummolasta muistan hiekkaa kuopsuttavat kanat ja sen, että ajoimme hevosilla. Niiden haju palauttaa nykyäänkin mieleen elämäni varhaisimmat muistikuvat 1950-luvun lopusta. Juuri tuoksut kantavat ihmisen sinne, missä ei muistaisi olleensakaan. Sinne, missä aamu sarastaa.

Olin pari-kolmevuotias, kun oli tosi kaunis kesäpäivä, aivan tyyntä. Mummolan pihapiirissä oli iso kallio, jonka laella olevaan syvänteeseen oli kerääntynyt sadevettä. Kiipesin ylös ja katsoin pikku kalliolampeen, ja hämmennyin, koska vedestä näkyi kirkas taivas. En uskaltanut astua veteen, koska pelkäsin, että putoan taivaaseen!

Maaningan-mummo, Rauha Mirjami, rakasti minua yli kaiken. Ukkini Veikko oli tiukka kaveri. Hän antoi minulle varhaisessa vaiheessa lempinimen. Paskiainen. Kaikella rakkaudella. Vai oliko ukin nimittelyssä häivähdys siitä häpeästä, että tyttärellä oli avioton lapsi? Silti ukki piti aina puoliani. Kun suvun isommat kakarat olivat lähdössä mäkihyppykisoihin tai mihin milloinkin eivätkä olisi halunneet raahata minua riesakseen, niin ukki ärähti uuninpankolta, että ottakaahan paskiainenkin matkaan!

Ukilla oli tapana pötkötellä tuvan lattialla Työmies-rööki holkissa ja vedellä sauhuja silmät kiinni. Suosikkitemppuni oli ottaa pitkät vauhdit, juosta ja potkaista tarkkaan tähdäten rööri ukin suusta niin, että vain holkki jäi huulien väliin. Se lähti

niin kuin golfpallo tiin päältä! Ja sitten tuli kyytiä.

– Paskiainen! Ukki karjui perääni ja pui nyrkkiä.

Olin villi kakara. Energiani oli rajua ja sitä riitti. Jatkuvasti tuli painittua itseäni vanhempien lasten kanssa. Olin aina porukan nuorin, joten kaikki olivat isompia. Mutten pelännyt ketään. Enkä ole pelännyt sen jälkeenkään.

Ukki ei ollut enää nuorukainen joutuessaan rintamalle. Hän haavoittui, sai kroppaansa kranaatinsirpaleita. Kaikkia niistä ei saatu kaivettua koskaan pois, sinne jäivät pyörimään lopuksi ikää. Minun kuulteni Ukki ei koskaan halunnut puhua sodasta mitään.

Ukki kuoli, kun olin kymmenvuotias. Silloin minulta vietiin ensimmäinen isähahmo – tärkein miespuolinen aikuinen, joka katsoi perääni. En unohda hänen menettämistään koskaan.

Olen hyvin pitkälti naisten – Anja-äidin, Rauha-mummon sekä tätieni Eiran ja Tuulikin – kasvattama poika. Kasvoin ilman isää. Vaikka olihan isäpuolikin minulle *melkein* kuin isä, lämmin ja rakastava. Mutta aika varhain valkeni, ettei mies, joka meillä asuu, ole isäni. Varsinkin kun Väinö ja äiti riitelivät, äiti jaksoi muistuttaa Väinöä tämän asemasta perheessä niin isoin kirjaimin, ettei asiasta jäänyt epäselvyyttä.

Äidin ja biologisen isäni kohtaaminen oli sattuma. Olen vahingonlaukaus. Äidillä oli varmastikin aluksi tahtoa yrittää sitoutua nuorukaiseen, joka hänet saattoi raskaaksi. Jos ei muuten, niin siksi, että avioliiton ulkopuolinen lapsi oli 1950-luvulla tolkuton häpeä. Mutta kaveri oli tipotiessään, joten äiti saattoi minut maailmaan ja palasi kääro kainalossa Kuopioon. Yksin.

Tuon ajan perheissä oli vähintään pari kolme lasta. Oli todella harvinaista, jos oli vain yksi, niin kuin meillä.

Olin jo ekaluokkalainen, kun sain velipuolen. Isoveljenä minun piti tietysti keksiä kaikenlaisia koiruuksia. Kerran leikkasin

häneltä henkselit housuista poikki, kun velipuoli oli vielä sen ikäinen, ettei osannut minua narauttaa. Yritin valehdella, että ”itse leikkasi”, mutta kärehdin. Äiti oli Hercule Poirotina päätel-lyt, ettei oikeakätinen taapero olisi pystynyt leikkaamaan oikean-puoleisia henkseleitään. Hitto, että olin tyhmä – olisi pitänyt ta-juta leikata vasemman puolen henkselit!

Pikkuveljen ja minun ikäerosta johtuen kotona ei ollut kos-kaan leikkikaveria omasta takaa. Onneksi äidillä oli yksi itseään huomattavasti nuorempi veli, minua vain kolme vuotta vanhem-pi Jorkki. Hän oli ukin ja mummon iltatähti, ja lapsuusaikojen tärkeä kaverini. Jorkki on iältään minun sukupolveani, vaikka onkin sukupuusta katsoen enoni. Minulla oli kolme enoa, Jorkin lisäksi häntä selvästi vanhemmat Reino ja Raimo.

Jorkin kanssa olimme parhaat kaverit, mihin kuuluu se, että tappelimme paljon. Sehän sopi minulle, koska olin isokokoinen ja voimakkaampi, vaikka olin nuorempi. Jorkki taas oli suh-teellisen hintelä, mutta hänellä oli vikkelät jalat. Kerran meillä puhkesi jostain joutavasta hirveä riita, ja Jorkki siitä suuttunee-na nappasi käteensä kuivuneen maalipurkin ja heitti sillä mi-nua päähän. Minulla on siitä arpi vieläkin kallossani. Sain raivo-kohtauksen, nappasin liiteristä näppeihini puunuijan ja lähdin loikkimaan Jorkin perässä pitkin kyntöpeltoja. En saanut Jorkkia kiinni. Jorkki oli niin nopea, että lopetin takaa-ajon ja heitin nui-jan hänen peräänsä. Se viisti pään vierestä muttei ihan osunut. Jorkki juoksi kuitenkin aikuisten luokse itkemään, että ”Saku löi nuijalla päähän”. Kaikki näkivät, että se valehteli. Meikäläisen päästähän veri valui!

– Oli ainakin tuota vertaa vaille, Jorkki yritti väittää ja näytti peukalonsa ja etusormensa muutaman sentin väliä.

Myöhemmin jahdattiin Jorkin kanssa sisiliskoja. Kesken puu-han Jorkki sitten täräytti sen.

– Ukki on kuollut.

Siis minun ukkini. Hänen isänsä. Aika pysähtyi.



Yritän nousta seisomaan Anja-äidin tukevassa otteessa.
Onnistumisen iloni on silmiinpistävää.

– Nyt ei oo *minullakaan* enää isää, Jorkki tokaisi kuin loh-
duttaakseen minua. Ja itseään.

Puristimme toisiamme varovasti olkapäästä. Emme puhu-
neet enempää, mutta koimme siinä hetkessä vahvaa kohtalo-
toveruutta. Se oli äärimmäisen surullinen hetki.

Vaikka olinkin perheen ainoana lapsena alakouluun asti poik-
keus kaveripiirissä, hyviä kavereita Puijonsarventien taloissa ja
lähikulmilla riitti vaikka kuinka. Monien kanssa olen yhä teke-
misissä.

Kuopioon asetuttuamme äiti oli tavannut Väinön Julkulan
mielisairaалassa, jossa molemmat kävivät töissä. Vaikka olimme
vaatimaton työläisperhe, lapsen näkökulmasta elimme hyvää
elämää. Asuimme sairaalan laidalla, ja me pikkuäijät pyörim-
me sairaalan nurkissa kuin kotonamme. Olen kirjaimellisesti
kasvanut hullujen seurassa. Eivätkä potilaat suinkaan olleet sai-
raalan kipeimpiä tapauksia. Mielisairaaloiden henkilökuntaan
kuului aika *erikoista* väkeä. Niistä ympyröistä ei ollut vaikeaa
ponnistaa myöhemmin musahommiin, koska mikään ei sen
jälkeen tunnu, yllätä eikä hetkauta. Eivät Sleepy Sleepersit ei-
vätäkä mitkään.

Se antaa tietyt valmiudet elämälle, jos alle kouluikäisestä
on tottunut pelaamaan hullujen kanssa jalkapalloa. Julkula oli
B-mielisairaалana vapaampi alue kuin naapurin Niuvanniemi,
joka oli suljettu A-sairaala. Niuvaan, joka on yhä toiminnas-
sa, lukittiin pahimmat kriminaalit, eli siellä oli sitä ”paras-
ta A-ryhmää”. Mutta oli Julkulan aluekin ulkopuolisilta suljet-
tu, vaikka henkilökunnan jälkikasvu siellä pyörikin. Tunsimme
talonmiehiäkin paremmin kaikki sairaala-alueen käytävät, ko-
lot ja piilopaikat.

Ensimmäiset kokemukset jalkapallomatseista sain Niuvan
hullujenhuoneen hyvällä nurmikentällä. Isäpuoli oli hyvä futik-
sessa, ja pääsin hänen matkassaan Julkulan avomielisairaalan

hiekkakentälle pelaamaan potilaitakin vastaan. Me junnut leivomme asetelmasta kaikenlaista omaa kivaa. Potilaina oli tasa-painohäiriöistä kärsiviä kavereita, joita me pyysimme tietenkin pelaamaan. Kyllä meillä oli hauskaa, kun ne pyllähtelivät Julkulan kentällä niin, että hiekka vain pölisi.

Palloa potkittiin myös kotipihassa Puijonsarventiellä. Olin kymmenvuotias, kun Englanti peittosi Saksan MM-kisoissa 1966, ja niistä kisoista tarttuivat ikuiset esikuvat. Minä olin siitä lähtien Geoff Hurst, joka upotti Saksan joukkueen. Hurst on nykyään *Sir* Geoff. Pelikavereinani olivat Koistisen veljekset, he olivat Saksan puolella ja kinastelivat, kumpi on Franz Beckenbauer. Koistisista tuli myöhemmin kovia pelaajia.

Futiksen pelaamiseen liittyy lukemattomia elämäni hienoja hetkiä, mutta myös katkerin lapsuusmuistoni. Olin saanut tuli-terän, oikean nahkaisen futiskuulan, ommellun ottelupallon. Kikkailin kotipihassa sen kanssa, ja ammuin lopuksi kauhean tykin. Pallo lensi orapihlaja-aitaan ja puhkesi. Piikki oli osunut suoraan ompelusaumaan! Oli kauheaa palata rikkinäinen, upouusi pallo kainalossa kotiin. Se oli ollut kallis, vanhempieni sijoitus ”ammattijalkapalloilijan uraani”. Ei sitä pystynyt paikkaamaan. Tämän takia vihaan Puijonsarventien orapihlaja-aitaa ikuisesti ja yli kaiken.

Futiksen rinnalle tuli myöhemmin lentopallo, kun mielisairaalaan rakennettiin sisäpelihalli. Olin tutustunut viereisellä omakotialueella asuviin Parkkalin veljeksiin, joista etenkin Jouni oli lentopallosta erityisen innoissaan. Meistä tuli hyviä kavereita. Jouni on kauniisti sanonut, että meidän koti oli hänelle kuin toinen koti. Kun uudenvuodenaattona sairaalalta ammuttiin raketteja, Jouni tunki aina kylään, koska ilotulitus näkyi meiltä paremmin.

Kun yhtenä syksynä Julkulantien kaikki katulamput olivat yllättäen pimeinä, se oli meidän ansiota. Olimme huomanneet, että jos katulampun runkoa potkaisee, valo kirkastuu, ja kun

potkaisee uudestaan, se kirkastuu lisää. Lopulta se pimenee. Tällä tekniikalla saimme ainakin toistakymmentä lamppua pimeäksi. Seuraavana päivänä poliisit kiertelivät pihoissa kyselemässä, olimmeko nähneet ketään tekijöiltä vaikuttavia tyyppejä. Me ei ainakaan oltu nähty mitään eikä ketään.

Emme juuri tuon pahempia kolttosia keksineet, mitä nyt roikuimme joskus talvella bussin perässä, kun tie oli liukas ja jäinen.

Mutta liikkuvaista porukkaa olimme. Uinti oli kesän lajeista ykkösen, ja Jounilla on yhdeltä kesältä tarkka tilasto: silloin uimme 279 kertaa. Siihen on laskettu jokainen kerta, kun mentiin veteen. Kun muita alkoi järvestä paleltaa, minä jatkoin pulikoimista. Olin ja elin vedessä kuin kala. Kun oli lämpimät vedet, saatoin uida parinkin kilometrin matkan rannasta saareen. En tietenkään yhtä soittoa, matkalla oli sopivin välein kaksi luotoa, joille pysähdyin huilaamaan ja lämmittelemään.

Läheinen Puijo oli tärkeä paikka talvisin. Isäpuoli hyppäsi mäkeä, mutta se ei kiinnostanut minua niin paljon kuin slalom ja syöksylasku. Noissa lajeissa oli vain se pulma, että piti ensin päästä jotenkin sen helvetinmoisen vuoren päälle. Eihän kotoa ollut Puijon laelle linnuntietä kummoinenkaan matka. Mutta valitettavasti sinne ei *pääse* linnuntietä – varsinkaan pujottelukset jalassa. Vaikka olimme nuoria ja sitkeitä, muistan, kuinka tuskaista oli kiivetä haarakäyntiä loputonta ylämäkeä. Ja lunta riitti.

MITALEITA TUHOPOLTOSTA

1950- ja 1960-luvuilla koko Suomi eli yhtä ja samaa kulttuuria, ja tietyt tapahtumat tavoittivat koko kansan. Mikäs ihme tuo, kun maassa oli yksi telkkarikanava ja pari radiokanavaa. Minulla on mielikuva, että mekin niitä Sputnikeja yritimme yötaivaalta tähytellä. Oikeasti en voi sellaista muistaa, koska Sputnikin lau-

kaisun aikaan olen ollut vuoden ikäinen. Samana vuonna raketin kyytiin lykättiin myös ensimmäinen eläin, Laika-koira. Nämä kaksi tapahtumaa iskostuivat minua vanhempien mieliin vuosikausiksi, koska ne aloittivat ”avaruusajan”. Se saattoi olla Juri Gagarin, jota yritin joukon jatkona taivaalta bongata. Olin nelivuotias, kun neuvostoliittolaiset ampuivat Vostok ykkösen kyydissä kosmonautti Gagarinin kaikkien aikojen ensimmäiselle miehitetylle avaruuslennolle.

Yksi lapsuusaikojen unohtumattomimmista makuelämyksistäni linkittyy sekä elokuvaan että musiikkiin. Tätini Tuulikki, äidin sisko, vei minut Kuopioon katsomaan Beatlesin *Help!*-leffaa. Elokuvareissusta tuli unohtumaton. Ensinnäkin olin ensimmäistä kertaa elokuvateatterissa, ja sattui vielä niin hyvä leffa. En ole Beatles-sukupolvea, mutta The Beatles oli ilmiö, joka jollain tasolla läpäisi kaikki sukupolvet. Kaikki Beatlesin tiesivät, kaikkiin se vaikutti.

Sain *Help!*-elokuvasta lopullisen kipinän siihen, että soittohommista täytyy alkaa ottaa selvää. Elokuvan jälkeen menimme Snellun grillille, josta Tuulikki osti minulle Hanna Partasen lihapiirakan kahdella nakilla. Vesi herahti kielelle siitä makuelämyksestä! Lihis ja sisällä höyryävät nakit, mausteina sinappia, ketsuppia ja sipulia. Ah! Leffan jälkeen nautitun lihapiirakan jälkeen päätin, että minusta tulee soittaja *ja* kokki! Samalla reissulla nauhasin molemmat urapolut.

Ensimmäinen tupakointikokeiluni päättyi mahdollisimman dramaattisesti. Kuuslahdella asui ikäiseni kaveri Paavo, jonka isä oli juoppo sekatyömies. Paavo oli näpistänyt isänsä röökkit, ja pelon laidalla oli vanha autiotalo, jonne menimme kessuttelemaan. Tumppasimme lopuksi röökkit seinään ja lattianrakoon, ja kun talo oli vanha, laho ja rutikuivaa olkea eristeinä, niin rötiskön perkele syttyi tuleen!

Tulipalo oli niin valtava, että koko kylän miesvoimat juoksivat sammuttamaan sitä VPK:n johdolla. Syttyi metsäpalokin, ja

kipinöitä sinkoili mummolan katolle asti. Autiotalo paloi lopulta maan tasalle. Me Paavon kanssa olimme kauhuissamme. Plus syyllisiä. Kun palo oli sammutettu ja tönöstä jäljellä savuava kasa hiillosta, seisoiimme kaksistaan jäykkänä sammutusporukan keskellä ja muistan, kuinka kaikki tuijottivat meitä todella vihaisina. Me maalailimme jo mielessämme kauhukuvia siitä, mitä syyllisyydestä seuraisi. Silloin palopäällikkö, Kiljander nimeltään, antoi yllättävän synninpäästön – ja mikä parasta, koko vihaisen sammutusväen kuullen:

– Eiköhän pojille pitäisi oikeastaan antaa *mitalit*, kun ne polttaa pois tämmösiä vanhoja höskiä!

Alimpia luokkia käydessäni olin vielä suhteellisen innokas koululainen, ja hyväkin sellainen. Äiti oli iskostanut päähäni, että täytyy lukea, ja opin kunnioittamaan ja arvostamaan sitä, että saa käydä koulua. Minua edeltävälle sukupolvelle se ei usein ollut mahdollista.

Niiralan kansakoulusta on karu muisto. Siellä kiersi ylempien luokkien jätkillä seksiaiheiset pelikortit – ei sentään pornoa mutta alastomia naisia kuitenkin. Joku lykkäsi kortit tiukassa paikassa minulle, ja jäin kuvat kädessä kiinni opettajalle, rouva Markkaselle. Sain kannettavakseni vanhempien kundien synnit. Siitä seurasi armoton, tuntuva tukkapölly, ja ei kun Sakari käytävään!

Äitini Anja otti minut kouluikäisenä pois Puijon seurakunnasta, ehkä siksi, ettei kukaan varmasti alkaisi penkoa isyysasiaa. Tosin luulin pitkään, että syynä oli se, että sain sillä konstilla vapautuksen uskonnon tunneista. Meillä oli erittäin vastenmielinen lestadiolainen uskonnonopettaja, joka antoi minulle käytöksenalennuksenkin. Mutta oli syy mikä tahansa, olen myöhemmin kiittänyt äitiä siitä, että minut on erotettu kirkosta. Suora yhteys Jumalaan tulee halvemmaksi. Tosin olen tästä huolimatta ollut aina hengenmies – ja vanhempana aloin esiintyäkin

kirkoissa. Minulla ei ole ollut koskaan mitään ongelmaa ekumene-
nian suhteen.

Kun tulin yläkouluikään, livahdin öisin kodin ikkunasta ränniä pitkin hommiin tamperelaiseen muurausfirmaan, joka aher-
si sairaalan piipun kimpussa. Ja helpostihan ränniä pitkin alas
tuli, mutta oli eri juttu palata kiipeämällä ylös kotiin. Tarkoituk-
sena oli päästä hissuksiin huoneeseen takaisin niin, ettei äiti saisi
selville, missä olin yön luuhaillut. En olisi saanut mennä, koska
kouluhan sellaisesta kärsi, ja muukin elämä.

Se oli sananmukaisesti kuutamokeikkaa. Tosin aikataulu joh-
tui vain siitä, että hommat piti tehdä yöllä, jolloin piippu oli vii-
lentynyt sen verran, että pystyi työskentelemään. Sekoitin laastia
ja tein sekalaisia apuhommia.

Tampereelta tulleet Niemelän veljekset puhuivat hassua mur-
retta, jollaista en ollut ennen kuullut. Sen lisäksi, että puhuivat eri
kieltä, tamperelaiset olivat reippaita, rentoja ja matkатыöläisinä
kävivät tietysti naisissakin. Usein kun hommat oli tehty, ne al-
koivat hyppiä laiturilta järveen. Ensimmäinen meni yksi ja katosi pinnan
alle. Toinen jäi pähkäilemään laiturille, että voikohan tästä hypä-
tää. Silloin nousi pää vedestä.

– Nkyä voi, mutt varov vähä – täälön karmeita stemareita, en-
simmäisenä hypännyt kailotti järvestä äriä pyöristellen.

Hetken mietin, että mitä hiton ”stemareita”? No kiviähän siel-
lä oli. Mutta ystäväystyyn Niemelöiden ja muiden tamperelaisten
kanssa, vaikka välissä olikin kielimuuria.

Meidän julkulalaisten jätkien reviiri ulottui Puijonlaaksoon
asti, ja muutaman kilometrin päässä sijaitsevan Päivärinnan
äijien kanssa alkoi tulla kinaa, kun tulimme murrosikään. Ylem-
pien luokkien aikoihin sitä tappelunnujakkaa alkoi olla. Mutta
meillä oli tuuria, koska Niiralan jätkät, jotka olivat koko Kuopion
valtiaita, nyrkkeilijöitä ja linnavenkuloita, olivat siinä vaiheessa
ottaneet julkulalaiset suojiinsa. Ilmeisesti siksi, että oli yhteisiä
harrastuksia. Olimme monena kesänä ehtineet soudella veneellä